

ONLINE PANDEMİ: COVID-19 PANDEMİSİNE İLİŞKİN TWITTER'DA PAYLAŞILAN SAĞLIK BİLGİLERİNİN TEMATİK ANALİZİ

Esra VONA KURT¹

ÖZ

Araştırma Makalesi

Research Article

¹Dr. Öğretim Üyesi

Isparta Uygulamalı Bilimler
Üniversitesi Isparta Meslek
Yüksekokulu, Isparta, Türkiye,

E-Posta
esravonakurt@gmail.com

ORCID
0000-0001-8639-9160

Başvuru Tarihi / Received
15.04.2021

Kabul Tarihi / Accepted
03.09.2021

Twitter, mesajların yazılı veya görüntülü olarak iletebilmesine olanak tanıyan bir sosyal ağ ve bir mikroblog'dur. Genel olarak değerlendirildiğinde Twitter akışı, kullanıcıların görüş ve düşüncelerini ifade edebilecekleri bir ortamken, aynı zamanda güncel olaylara ilişkin kullanıcı tepkilerini ve bakış açılarını içeren bir sosyal medya platformudur. Bu çalışma Twitter'ı, özellikle kriz ve risk dönemlerinde paylaşılan içeriklerin türü, bu içerikleri paylaşan kullanıcıların nitelikleri ile içeriklerin yayılım hızı ve sağlanan etkileşim açısından önemli bir platform olarak değerlendirmekte ve Covid-19 pandemisi sırasında kullanıcıların başvurduğu önemli bir bilgi kaynağı olarak görmektedir. Bu temel görüşten hareket eden çalışmanın amacı, Covid-19 pandemisi sırasında görünürlüğü yüksek olan Türkçe tweet'lerin özelliklerini incelemek, tweet'lerde yer alan ana temaları belirleyerek, bir sosyal medya ortamı olan Twitter'ın, paylaşılan sağlık bilgileri çerçevesinde ürettiği bilgi türlerini ortaya koymaktır. Bu amaçtan hareketle işe koyulan çalışma, tematik içerik analizi tekniğiyle verileri analiz etmekte, analizi de bireylerin sağlık davranışını anlamak için yapılan araştırmalarda kavramsal çerçeve olarak yaygın bir şekilde kullanılan Sağlık İnanç Modeli (SİM) çerçevesinde değerlendirmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, Twitter'da dolaşıma giren sağlık bilgilerinin SİM'in "eyleme geçirici" olarak tanımladığı ve bireylerin yeni sağlık davranışlarını benimsemelerinde etkili olabilecek bir ortam olarak işlev görebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Sağlık İnanç Modeli, Tematik İçerik Analizi, Twitter, Sosyal Medya.

ONLINE PANDEMIC: THEMATIC ANALYSIS OF HEALTH INFORMATION SHARED IN TWITTER ABOUT COVID-19 PANDEMIC

ABSTRACT

Twitter is a social network and a microblog that allows messages to be transmitted in written or visual form. When evaluated in general, Twitter stream is an environment where users can express their opinions and thoughts, it is a social media environment that includes user reactions and perspectives on current events at the same time. This study considers Twitter as an important platform in terms of the type of content shared, especially in times of crisis and risk, the qualities of the users who share these content, the speed of the content and the interaction provided, and the sees it as an important source of information. Based on this basic view, the aim of the study is to examine the characteristics of tweets with high visibility during the Covid-19 pandemic, identify the main themes in Turkish tweets, and to reveal the types of information produced within the framework of health information. Based on this purpose, the study analyzes the data with the thematic content analysis technique, and the analysis is carried out within the framework of the Health Belief Model (HBM), which is widely used as a conceptual framework in researches to understand the health behavior of individuals. According to the findings obtained as a result of the research, it has been concluded that the health information circulating on Twitter can be defined as "cues to action " by SIM and can function as an environment that can be effective for individuals to adopt new health behaviors.

Keywords: Covid-19, Health Belief Model, Thematic Content Analysis, Twitter, Social Media.

GİRİŞ

Modern dünyanın karşılaştığı Covid-19 pandemisi (Koronavirüs, SARS CoV-2), 2020 yılının başından itibaren tüm dünyayı sadece halk sağlığı ve tıbbi sistemler üzerinde değil, eğitim, sosyal yaşam, ekonomi, politika gibi tüm yaşam alanlarını içine alacak şekilde etkilemiştir. Covid-19 salgını, dünya ülkelerinin sağlık sistemlerini zorlamasının yanı sıra turizmden, hava taşımacılığına kadar hemen hemen tüm sektörleri etkileyerek ülke ekonomileri üzerinde de yıkıcı sonuçlar doğurmuştur (Gür vd., 2020: 9). İlk kez Aralık 2019’da Çin’in 60 milyon nüfuslu Hubei Eyaleti’nin başkenti Vuhan’da (Wuhan) ortaya çıkan (<https://www.who.int>) Covid-19 salgını, kısa sürede tüm dünyaya yayılarak her ülke için mücadele edilmesi gereken önemli bir kriz ve risk alanı haline dönüşmüştür.

Pandemi dönemlerinde risk alanlarını azaltmak için hayati derecede önemli olan bilgilerin, muhataplarına doğru ve etkin bir şekilde aktarılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bir başka deyişle bu dönemler toplumsal katılımı sağlamak amacıyla etkili bir iletişimi gerektirir. Çünkü bu süreçte iletişim, özellikle acil durumlarda

psikolojik, sosyal, kültürel ve kurumsal faktörlerle etkileşime girmesi nedeniyle riskin arttığı ya da azaldığı fikrinin yayılmasını destekleyen bir faaliyet alanı olarak kendini göstermektedir (Chew ve Eysenbach, 2010: 1). Dolayısıyla salgının yayılmasını önlemek amacıyla alınacak tedbirlerin insanlar tarafından benimsenmesi, riskin nasıl ve ne şekilde algılandığıyla doğrudan ilişkilidir (Ye ve Lyu, 2020: 2). Bu nedenle pandemi dönemleri gibi kritik dönemlerde etkili bir iletişim kurulamaması veya yanıltıcı bilgilerin yaygınlaşması önü alınamayan olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (McNeill vd., 2016: 2).

Bir pandemi sırasında beliren ve yaygınlaşan sağlık mesajlarında kontrol tamamıyla sağlık çalışanlarının ya da sağlık kurumlarının elinde değildir (McNeill vd., 2016: 2). Hele ki sosyal medya ortamlarının akışında yer alan sağlık konulu mesajların çeşitliliği ve ulaştığı kitlenin büyüklüğü dikkate alınırsa bu iletişim sürecini kontrollü bir şekilde yürütmek daha da zordur. Sosyal medya, her ne kadar kontrollü iletişim sürecinde bir sorun alanı olarak görülse de artık iletişim dünyasının bir gerçeğidir ve bu ortamlar etkin bir iletişim sürecini yürütmekte farklı olanakları içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma genel olarak sosyal medyaya özeldir ise Twitter'a bu yönüyle yaklaşarak, kendini temellendirmektedir. Çalışma Covid-19 pandemi sürecinde Twitter'da paylaşılan mesajları, tematik içerik analizi tekniğine uygun olarak incelemiş ve kategorize etmiştir. Belirli kategoriler çerçevesinde analiz edilen Twitter paylaşımlarından elde edilen sonuçlar ise Sağlık İnanç Modeli (SİM) çerçevesinde değerlendirilmiştir. Böylece çalışma herhangi bir sağlık riski ve krizinde Twitter'ın algı ve tutum kazandırmada ve nihayetinde davranış oluşturmada eyleme geçirici bir potansiyelinin olup olmadığının izini sürmüştür.

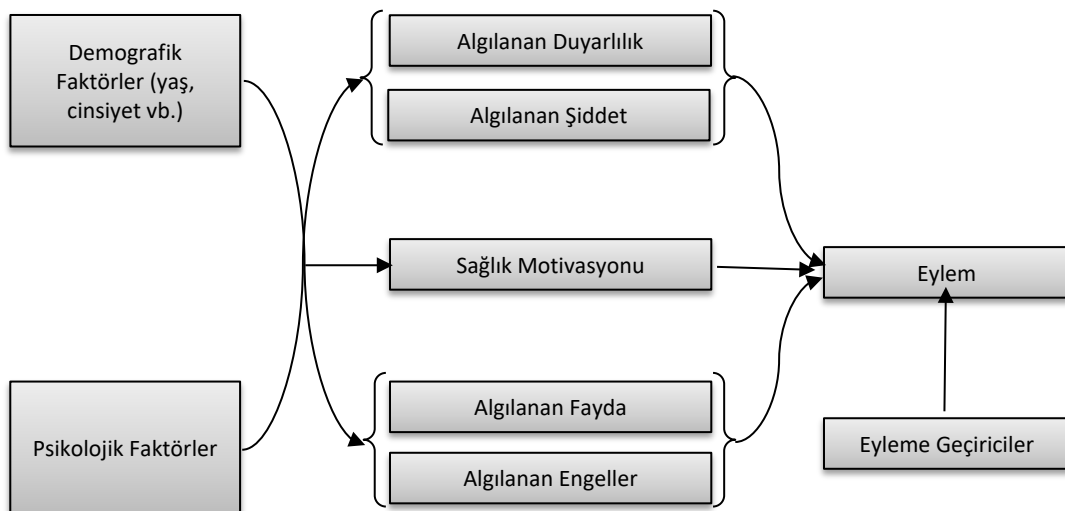
İnceleme dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışma için bir referans çerçevesi oluşturmak amacıyla, Sağlık İnanç Modeli'ne (SİM) ilişkin temel kavramlar ve tartışmalar ortaya konulmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde bir sosyal medya platformu olarak Twitter genel hatlarıyla incelenmekte ve kendine özgü yapısı anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde, Covid-19 pandemi sürecinde erişimi yüksek olan tweet'ler, tematik içerik analiz tekniğine uygun olarak incelenmektedir. Son bölümde ise, elde edilen bulgular, Sağlık İnanç Modeli (SİM) çerçevesinde değerlendirilmektedir.

1. Sağlık İnanç Modeli (Health Belief Model): Kavramlar, Yaklaşımlar

Sağlık İnanç Modeli (Health Belief Model), bireylerin karşılaştıkları ya da karşılaşılabilecekleri sağlık sorunlarını nasıl algıladıklarıyla ilişkili teorik bir modeldir ve bireylerin sağlık davranışını anlamak için yapılan araştırmalarda kavramsal çerçeve olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Janz ve Becker, 1984: 1). Sağlık İnanç Modeli (SİM), 1950’li yılların başında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Halk Sağlığı Servisi tarafından asemptomatik hastalıkları erken teşhis etmek için yapılan tarama testlerine bireylerin katılma ve katılmama nedenlerini anlamak amacıyla bir grup sosyal psikolog tarafından geliştirilmiştir (Janz ve Becker, 1984: 2; Rosenstock, 1960: 295, Rosenstock, 1974: 328). Model, bireyin sağlıkla ilgili davranışlarını ve algısını etkileyebilecek faktörlerin başında demografik, sosyo-psikolojik ve yapısal değişkenler geldiğine inanmakta ve bunları değiştirilemeyecek belirleyiciler olarak tanımlamaktadır (Abraham ve Sheeran, 2005: 28). Bir sağlık davranışını değiştirebilecek belirleyici unsur ise modele göre “inanç”tır ve model bu kavram üzerinde temellendirilmektedir. Bu nedenle Sağlık İnanç Modeli (SİM), iki değişken üzerine kurulmuştur. Bunlar, kişinin hastalığa karşı “algıladığı tehdit” (hastalıktan kaçınma veya eğer hastaysa iyileşme arzusu) ile kişinin “davranışsal değerlendirme” (bireyin belirli bir sağlık eyleminin hastalığı önleyeceğine ve iyileştireceğine olan inanç) sürecidir (Abraham ve Sheeran, 2005: 30). Algılanan tehdit, algılanan duyarlılık ve algılanan şiddete göre şekillenmektedir. Algılanan duyarlılık, sağlık sorunlarına ilişkin bireylerin, bir hastalığa ya da sağlık sorununa yakalanma olasılığına ilişkin öznel inançlarıyken, algılanan şiddet, tıbbi ve klinik sonuçlarla olası sosyal sonuçların değerlendirmelerini içermektedir. SİM’in diğer değişkeni olan “davranışsal değerlendirme”de de iki inanç türü bulunmaktadır. Bunlar, bireylerin sağlık problemine ilişkin benimseyecekleri davranışın yararlarına olan inancı ile yeni sağlık davranışını benimsemeye ortaya çıkacak engellerin ve maliyetlerin değerlendirilmesine ilişkin inancıdır. Model bu varsayımlardan hareketle bireyin sağlık problemine ilişkin harekete geçmesini sağlayan unsurları da “eyleme geçiriciler” olarak tanımlamaktadır. Sağlık sorunlarına ilişkin algılanan tehdidin bireylerin sağlık arayışına girmesine neden olduğuna inanan model, sağlık sorununa ilişkin fiziksel belirtileri, çevresel uyaranları ve sağlık eğitimleriyle medya

yayınlarını eyleme geçmeye yönlendiren etkileyiciler olarak görmektedir (Abraham ve Sheeran, 2005: 30; Champion ve Skinner, 2008: 47-48; Gözüm ve Çapık, 2014: 231; Janz ve Becker, 1984: 2; Rosenstock, 1974: 328; Rohleder, 2012: 43). Modele sonradan eklenen sağlık motivasyonu veya öz etkililik, bireyin sağlık sorununa ilişkin yeni bir davranışı benimseme olasılığını ifade etmektedir. SİM, sağlık sorununa ilişkin belirli bir eylemde bulunmaya hazır olma durumu ile belirli bir eylem tarzının hastalığın azaltılmasında faydalı olduğuna ilişkin inancın, motivasyon için gerekli olduğunu varsaymaktadır (Bandura, 1977: 193; Becker vd., 1974: 206; Rosenstock vd., 1988: 179). Yani model, kişilerin herhangi bir sağlık sorununa ilişkin algıladıkları tehdide karşı benimseyecekleri sağlık davranışına olan inançları yüksek ise ancak o zaman bir sağlık davranışını benimsediklerini ve böylece eyleme geçmek için gerekli motivasyona ulaşabildiklerini belirtmektedir. Bir başka deyişle model, eğer birey yeni sağlık davranışını benimsediğinde başarılı olabileceğine inanıyorsa ve bu yönde bir motivasyonu varsa, istenen veya beklenen yönde bir sağlık davranışını benimseyeceğini varsaymaktadır. Dolayısıyla SİM, sağlık sorunlarına ilişkin oluşturulan mesajların (gerek sağlık eğitimleri gerekse medya mesajları yoluyla) optimum davranış değişikliğine yol açabileceğini öngörmektedir (Jones vd., 2015: 566).

Şekil 1. Sağlık İnanç Modeli

Kaynak: Sağlık İnanç Modeli (Abraham ve Sheeran, 2005: 31; Rohleder, 2012: 43)

SİM'de eyleme geçirici faktörler arasında medyanın sayılması önemlidir. Medyanın özellikle pandemi gibi kuşatıcı sağlık sorunlarına ilişkin mesajları yaymada, riski önlemeye yönelik tedbirler ve tedavi yöntemleriyle ilgili bilgileri aktarmada önemli bir işlevi vardır. Bu nedenle sağlık konusunda medya, halkın farkındalığını yoğunlaştırmada ya da azaltmada etkilidir. Nitekim Berry, Wharf-Higgins ile Naylor (2007: 35) ve Tian ve Stewart (2005: 289), haber medyasının SARS gibi daha önceki pandemiler sırasında kamuoyunu etkilemede ve kamuoyunun davranışını yönlendirmede güçlü bir rolü olduğunu yaptıkları araştırmalarda göstermişlerdir. Hatta Lupton'a göre (1998: 194), medyanın sağlık sorunlarını bildirme biçimi, bu sorunların nasıl algılandığına ilişkin belirleyici bir rol üstlenmektedir. Öyle ki medya, sağlığı geliştirici davranışları teşvik ederek halkı olumlu yönde etkileyebileceği gibi, sağlık sorunları hakkında yanlış bilgi vererek, gerçekleri çarpıtarak, önemli olanları görmezden gelerek kafa karışıklığı, panik ve korku yaratabilme etkisine sahiptir (Hackett, 2008: 24).

Günümüzde geleneksel medya türlerinin yanı sıra internet tabanlı yeni medya da bilgi aktarma işlevine sahiptir. Özellikle acil durumlarda sosyal medya bilgi edinmenin en etkin ve hızlı yolu olarak değerlendirilmektedir. Kuşkusuz bu hız internet teknolojisi ile ona entegre edilmiş dijital cihazların ve yazılımların sağladığı bir hızdır. Bu nedenle günümüzde artık sosyal medya ortamları hem içeriğiyle hem de biçimiyle göz ardı edilemeyecek yeni bir iletişim alanıdır. Bu anlamda internet teknolojisi ve buna entegre edilen kişisel dijital cihazlarının insanların kişisel deneyimlerini paylaşma, bilgi arama ve özellikle de sağlık kararları verme şeklini her zamankinden daha fazla değiştirdiğini (Horrihan ve Lee, 2006) söylemek mümkündür.

1.1. Sosyal Medya ve Bilginin Yayılımı

Sosyal medya ortamları, özellikle risk ve kriz durumlarında kamuoyunu bilgilendirmek ve sosyal destek sağlamak gibi işlevler üstlenebilir. Bu nedenle sosyal medya ortamları halk sağlığıyla ilgili bilgilerin yayılması için önemli iletişim araçları olarak değerlendirilmektedir (Liang vd., 2019: 1). "Web 2.0" ve "katılımcı medya" olarak adlandırılan "sosyal medya", içeriğin internet kullanıcıları tarafından oluşturulduğu çevrimiçi hizmetleri ifade etmektedir. Bloglar, podcast'ler, wiki'ler ve

sosyal ağ siteleri (Facebook, Twitter, Instagram vb.) gibi farklı adlarla kendini tanımlayan bu “katılımcı medya”, bireylerin birbirleriyle etkileşim ve iletişim kurma şeklini değiştiren birkaç ortak özelliği paylaşmaktadır (Donelle ve Booth, 2012). Sosyal medya uygulamaları, kullanıcıların genel bir profil oluşturmalarına, diğer kullanıcıların profillerini görmesine, paylaştıkları bağlantıların görülmesine ve sistemdeki diğer kullanıcılar arasında paylaşılan bağlantıları görüntüleyip, keşfetmesine olanak verir (Prier vd., 2011: 18). Sosyal ağ siteleri bunun yanında kullanıcılarına ses, video, fotoğraf, metin gibi farklı biçimlerde mesaj paylaşmasına imkan tanımakta ve diğer kullanıcılarla yeni bağlantılar kurmayı teşvik etmektedir.

Sosyal medya ortamlarından biri olan Twitter, 2006 yılında kurulan bir mikroblog sitesidir. Mikroblog uygulamaları kısa metin mesajları, anlık ileti teslimi ve güncellemeleri almak için abone olmayı gerektirmektedir (Jansen vd., 2009: 2170). Twitter kullanıcılarına, tweet’leme (tweet), yanıtlama (reply), bahsetme (mention), yeniden yönlendirme (retweet) ve konu etiketi (hashtag) olmak üzere farklı şekillerde iletişim kurma olanağı tanımaktadır (Bruns ve Moe, 2014: 16). Twitter, abonelerin 280 karakteri içeren durum güncellemesi yazmasına izin vermektedir ve bu gerçek zamanlı mesajlar “tweet” olarak adlandırılmaktadır. Bir Twitter kullanıcısının tweet’leri tüm takipçileri tarafından görülebilmektedir. Twitter’da “mention” (@kullanıcıadı) adı verilen özellik, bir başka Twitter kullanıcısına cevap vermeyi ya da onu bir tartışmaya, konuşmaya dahil etmeye olanak sağlayan bir etkileşim yoludur. Twitter’da hashtag (#konu etiketi) konu etiketlerini tanımlamada kullanılmaktadır. Gönderilen tweet’in içine “#konu etiketi” şeklinde tanımlanan hashtag’ler bu etiketi arayan diğer kullanıcıların da paylaşılan tweet’i okuyabilmesini sağlamaktadır. Twitter’ın etkileşimli olarak kabul edilen bir başka yönü de “retweet”lemedir. Retweet, bir Twitter kullanıcısının “tweet”lerinin diğer bir kullanıcı tarafından yeniden yayınlanması anlamına gelmektedir. Bu özellik, herhangi bir konudaki mesajın ya da iletinin yaygınlaştırılmasında önemli bir teknik olanaktır.

Twitter, bilgi paylaşımı için önemli bir kaynak olarak kabul edilmekte ve halk sağlığını ilgilendiren krizlerde veya acil durumlarda haber iletmenin, halkı bilgilendirme ve bu bilgilerin yaygınlaştırılmasının popüler bir iletişim ortamı olarak

görülmektedir (Ahmed vd., 2018: 218; McClellan vd., 2017: 497; Rantasila vd., 2018: 931; Wekerle vd., 2018: 221; Yoon vd., 2019). Twitter, sağlık alanında farklı şekillerde kullanılabilir. Örneğin kişiler, sağlık sorunlarını, Twitter üzerinden uzmanlarla ya da aynı sağlık sorununu yaşayan diğer Twitter kullanıcılarıyla tartışabilmektedir (Sugawara vd., 2012: 2). Öte yandan sağlık kuruluşları da sağlığı geliştirici faaliyetlerine ilişkin paylaşımlarda bulunabilmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde sosyal medyanın, sağlıkla ilgili iletişim modelini değiştirdiğini, sağlık bilgisi almak isteyen kullanıcıları pasif alıcı olmaktan çıkarıp, sürecin önemli bir parçası haline getirdiğini söylemek mümkündür (Eysenbach, 2008; Han, 2011: 307; Han vd., 2009: 113). Bir başka deyişle sosyal medya, sağlık iletişiminin geleneksel otoritesi ve kaynağı olan sağlık uzmanları veya çalışanlarının dışında gazetecileri, arkadaşları, aileleri, ünlüleri, hasta topluluklarını, geleneksel ve çevrimiçi medya ile diğer devlet kurumlarını da birer kaynak durumuna getirmiştir. (Himmelboim ve Han, 2014: 211).

İletişim dünyasında yaşanan bu yeni sürece bağlı olarak yapılan bazı araştırmalar da Twitter'ın halk sağlığını ilgilendiren krizlerde ve diğer acil durumlarda etkin bir şekilde kullanıldığını tespit etmiştir. Nitekim, Chew ve Eysenbach (2010), 2009'da pandemiye dönüşen H1N1 virüsüyle ilgili yaptıkları içerik analizinde, Twitter gönderilerinin öncelikli olarak bilgi, görüş ve deneyimleri yaymak için kullanıldığını göstermişlerdir. Xu, Chiu, Chen ve Mukherje (2015) çalışmalarında, Twitter hashtag'lerinin kullanımı yoluyla sağlık bilgisi paylaşımını incelemişler ve Twitter paylaşımlarının ağırlıklı olarak sağlığı geliştirmek adına kullanılabileceğini tespit etmişlerdir. Olumlu olarak değerlendirilebilecek bu araştırmaların yanı sıra sosyal medyanın olumsuz yönlerine vurgu yapan yorum ve araştırmalar da mevcuttur. Bu tür görüşler, Twitter'ın doğru içeriklerin yanı sıra yanlış ve yanıltıcı içeriklerin yayılmasına katkı sağlayan bir ortam olduğu üzerinde birleşmektedir (Schmidt ve Ernst, 2004: 733; Syed-Abdul vd., 2013:1).

Araştırmalar, Twitter üzerinden bilgi yayılımının sıklıkla retweet'leme davranışıyla gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bugüne kadar yapılan akademik çalışmalar, bilgilendirici, olumsuz sonuçları olan, duyguları tanımlayan, beklenmedik sonuçları tartışan ve tartışmalı haberleri içeren tweet'lerin daha sık retweet'lendiğini

ve böylece daha fazla sayıda kullanıcıyla etkileşime girdiğini göstermiştir (Rudat vd., 2014: 134; Rudat ve Buder, 2015: 76; Stieglitz ve Dang-Xuan, 2013: 218). Retweet’leme davranışını etkileyen bir başka faktör ise içerik tarafsızlığıdır (Liu vd., 2012: 443). Paylaşılan içeriğin kullanıcı tarafından tarafsız olarak değerlendirilmesi, o içeriğin retweet’lenme olasılığını arttırdığını söylemek mümkündür. İçerik tarafsızlığıyla paralel işleyen bir başka faktör ise kaynak güvenilirliği ve uzmanlığı olarak karşımıza çıkmaktadır (Liu vd., 2012: 443). Twitter’da paylaşımlar eğer güvenilir bir kaynak yoluyla oluşturulmuşsa veya paylaşılan içerik uzmanlarca değerlendiriliyorsa kullanıcılar, bu paylaşımları daha fazla sayıda kişiye ulaşması için retweet’leme yapmaya daha istekli olmaktadır. Twitter’ın bu teknik olanaklarını ve kullanım biçimini McNab (2009: 566) sağlık iletişimi açısından “Twitter ve diğer sosyal medya araçları herkese sağlık getirmeyebilir, ancak daha önce hiç olmadığı kadar çok sayıda insana doğru sağlık bilgileri sunmaya yardımcı olabilir. Sonuçta, bir salgınla ilgili bir bilgi sayfası veya acil durum mesajı, Twitter aracılığıyla herhangi bir grip virüsünden daha hızlı yayılabilir” şeklinde değerlendirmektedir.

Sosyal medyayla ilgili araştırmaların istenen olgunluğa ulaşamaması bir taraftan bu yeni ortamı ve onunla ilgili kavramları tanımlayabilmenin zorluğuna işaret etmekte ama diğer bir taraftan da bu alandaki çalışmalara olan ihtiyacı göstermektedir. Bu çalışma, Covid-19 pandemisine ilişkin erişimi yüksek tweet’ler üzerinden bir inceleme yapmakta ve paylaşımlarda verilen tepkiye odaklanarak, Sağlık İnanç Modelinde kavramsallaştırılan “eyleme geçirici” bir ortam olarak Twitter’ın potansiyelini belirginleştirmeye yönelik bilimsel bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2. Yöntem

2.1.Araştırma Modeli

Bu çalışma Ocak 2020 tarihinden itibaren dünyayı, Mart 2020 tarihinden itibaren ülkemizi etkileyen Covid-19 pandemi döneminde bir sosyal medya ortamı olan Twitter üzerinden yapılan paylaşımları Sağlık İnanç Modeli (SİM) çerçevesinde analiz etmektedir. Covid-19 pandemi sürecinde Twitter üzerinden kamuya açık

tepkileri ve pandemi sürecine ilişkin bilginin anlamlı olduğundan hareket eden çalışma, tanımlayıcı / betimleyici bir araştırma deseni üzerinden yapılandırılmıştır.

2.2.Örneklem

"Bilgi açısından zengin vakaların, konuların seçilmesini ve vakaların/konuların derinlemesine çalışılmasını sağlayan" (Patton, 2002: 230) bir teknik olarak değerlendirildiğinden, çalışmada "amaçlı örnekleme" tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın temel veri seti tarih, hashtag ve erişim sayısı kriterlerine göre belirlenmiştir. Buna göre çalışmanın örneklemini, pandeminin ülke gündemine henüz yeni girdiği 27 Şubat – 26 Mart 2020 tarihleri arasında, #coronavirus, #koronavirüs, #covid19 hashtag’leriyle paylaşılan ve en az bin kullanıcıya erişen Türkçe tweet’ler oluşturmaktadır. Tweet’lerin etkileşim sayıları ise herhangi bir kriter tabii tutulmadan olduğu gibi çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma kapsamında belirlenen veri seti, Medya Takip Merkezi’nin, dijital medya takibi ve ölçümlemesi yapan DigiLUP servisinden alınmıştır.

2.3. Veri Analiz Tekniği ve Kodlama Süreci

Araştırmada veri analiz tekniği olarak benimsenen içerik analizi tekniğini Berelson (1952: 17), iletişim içeriğinin tarafsız, sistematik ve niceliksel tanımı olarak kavramsallaştırmaktadır. Tematik analiz ise, verilerdeki kalıpları (temaları) belirleyerek, temaların analizinde kullanılan (Braun ve Clarke, 2006: 79) ve ayrıntılı sonuçlar sağlayan bir araştırma tekniğidir (Steckler vd., 1992: 1). Bu çerçevede çalışmanın araştırma soruları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- Covid-19 pandemisinin başlangıcında Twitter’da paylaşılan, erişimi yüksek tweetlerin özellikleri (tweet kategorileri, kullanıcı tipi, tweet türü) nelerdir?
- Covid-19 pandemisinin başlangıcında Twitter kullanıcılarının paylaştığı tweet’lerin ürettiği bilgiler ve temalar nelerdir?

Çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan kodlama yönergesi, araştırma soruları çerçevesinde ve daha önce yapılmış çalışmalar (Ahmed, 2018; Chew ve Eysenbach, 2010; Guidry vd., 2017; Lovejoy ve Saxton, 2012; Neiger vd., 2013) incelenerek ve kategoriler maddeler halinde yazılarak araştırmacı tarafından

hazırlanmıştır. Kodlama kategorilerinin geçerliliği, alanında uzman iki akademisyenin görüşü alınarak sağlanmıştır. Uzmanlardan gelen geri bildirimler doğrultusunda, kodlama kategorileri ve temalar belirlenmiştir. Bu çerçevede, model alınan çalışmalarda yer alan duygu, yiyecek ve mizah/alay gibi tema kategorileri Twitter üzerinden oluşturulan içerikleri yansıtması anlamında kodlama kategorilerinden çıkarılmış ve öneriler doğrultusunda çalışmaya yeni kategoriler dahil edilmiştir. Bu çerçevede tweet içeriğini oluşturan kaynak, tweet içeriklerinin işlevini belirlemeye yönelik oluşturulan tweet kategorileri, yeni kodlama birimleri olarak belirlenmiştir. Kodlama kategorileri belirlendikten sonra, çalışmanın veri setini oluşturan tweet'ler, teker teker okunarak manuel kodlama yoluyla kodlanmış ve kategorize edilmiştir. Kodlanan veriler, içerik analizi teknikleri içerisinde yer alan ve eldeki verilerin çeşitli özellikleri çerçevesinde alt temalara ayrılmasını ve alt temaların belirlenmiş ölçütlere göre gruplandırılmasını içeren tematik analiz yapılarak incelenmiştir. Frekans analizleriyle de veriler sayısal ifadelerle dönüştürülmüştür. Bu çerçevede araştırmanın tematik analiz süreci Braun ve Clarke'ın (2006: 87) önerdiği altı aşama izlenerek tasarlanmıştır.

Tablo 1. Tematik Analiz Aşamaları

Aşama	Sürecin Tanımlanması
Verilerin Tanınması	Bu aşamada eldeki veriler kaydedildi, okundu, notlar alındı ve veri ile ilgili ilk fikirler elde edildi.
İlk Kodların Oluşturulması	Bu aşamada verilerin ilgi çekici özelliklerinden oluşan ve verileri sistematik bir şekilde kodlayabilmek için ilk kodlar oluşturuldu.
Tweet Kategorileri	Bilgilendirme, Konuşma, Durum Güncellemeleri, Açıklama, Haber
Kullanıcı	Geleneksel medya, İnternet medyası, Gazeteci, Devlet kurumları, Bireysel Kullanıcı, Siyasetçi, Sivil Toplum Örgütleri
Paylaşım Türü	Metin, Fotoğraf, Video, Link
Temaların Oluşturulması	Bu aşamada ilk kodlardan hareketle potansiyel temalar araştırıldı ve temalara göre kodlar harmanlandı.
Temaların Gözden Geçirilmesi	Bu aşamada oluşturulan temalar gözden geçirildi ve her temayı tanımlayan kodlamalar netleştirildi.
Temaların Tanımlanması ve İsimlendirilmesi	Bu aşamada her temanın özellikleri tanımlandı ve temaların isimleri oluşturuldu.
Temalar	Sağlık Bilgisi
Alt Temalar	Risk (Türkiye), Risk (Dünya), Önleme, Tedavi, Semptomlar, Bulaşma, Sağlık eğitimi, Bireysel deneyim, Yanlış bilgi
	Genel Yorumlar

Alt Temalar	Genel konuşmalar (sosyal, kültürel, sanat, spor vb. etkiler), Ekonomik etkiler, Seyahat kısıtlamaları
	Sağlık Organizasyonu
Alt Temalar	Sağlık organizasyonuna ilişkin genel değerlendirmeler, Sağlık organizasyonuna ilişkin eleştirel değerlendirmeler
	Siyasi Değerlendirmeler
Alt Temalar	Siyasi referans, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a referans
	Kaynak Ülke
Alt temalar	Çin’e referans
	İlgisiz

2.4.Güvenilirlik

Araştırmada kullanılan içerik analizinin güvenilirliği tekrarlanabilirlik (reproducibility) (Krippendorff, 2004: 215) testiyle ortaya konulmuştur. Bu test, farklı kodlayıcıların, farklı mekan ve koşullarda aynı veri setini kodlamasıyla gerçekleştirilmektedir. Bu test kapsamında, alanında uzman bir akademisyene kodlamanın nasıl yapılacağına ilişkin bilgi verildikten sonra, belirli bir veri setini (n:100) kodlaması istenmiştir. Kodlayıcılar arasında tutarlılık ve tutarsızlığın ölçüldüğü bu uygulamada, kodlama yönergesinde uzlaşılacak ve ayrılan noktalar, Neuendorf’un (2002: 241) formülüne (Güvenilirlik= A/N) uygulanmıştır. Formüle göre A görüş birliğine (agreement) varılan kodlama birimlerini temsil ederken, N kodlanan toplam yönerge sayısını ifade etmektedir. Bu formüle göre kodlayıcıların güvenilirliği, 83, olarak bulunmuştur. Krippendorff (2004: 241) .80 ve üzerindeki bir değer için güvenilir kabul edildiğine dikkat çekerken, çalışmada kullanılan veri toplama aracı bu ölçüler içinde yer aldığından güvenilir bir araç olarak değerlendirilmektedir.

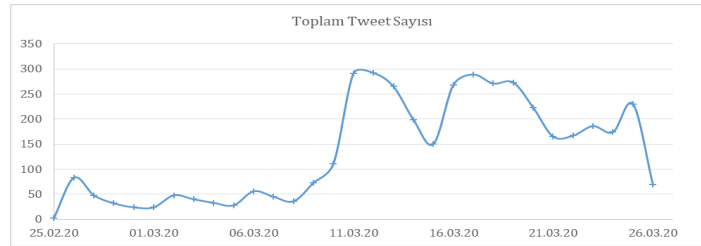
3. Bulgular

3.1. Tweet Özelliklerine İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında toplam 4196 tweet değerlendirilmiştir. Twitter üzerinden paylaşılan tweet’lerin, 10-11 Mart 2020 tarihlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Çalışma için bu anlamlı bir veridir. Çünkü söz konusu tarih aralığı, hem Dünya Sağlık Örgütü’nün Covid-19 salgınına bir pandemi olarak ilan etmesi hem de Türkiye’de ilk vakaların görülmeye başladığı döneme denk gelmektedir.

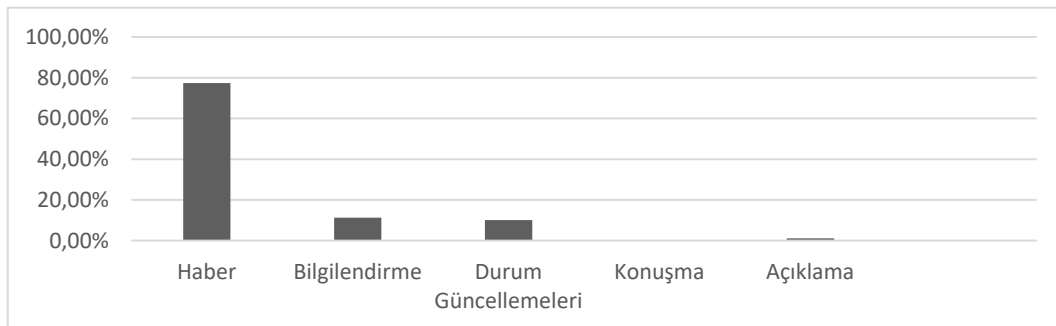
Kamuoyunun yeni yeni gündemine giren pandemi sürecine ilişkin bilgilerin Twitter'da bu denli hızlı ve yoğun olarak paylaşılması, bu platformun tehdit algısını güçlendirmede ve bunu yaygınlaştırmada ne kadar hızlı hareket edebildiğini göstermektedir.

Şekil 2. Tweet'lerin Tarihlerle Göre Dağılımı

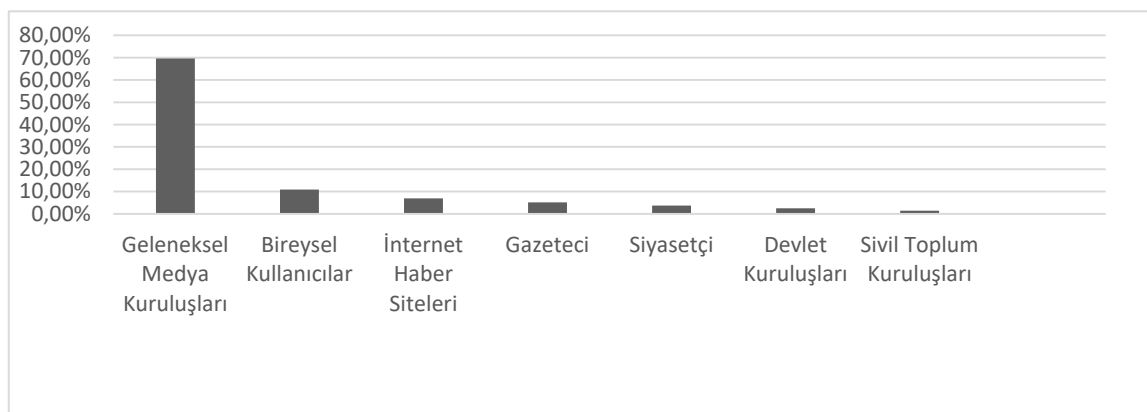
Paylaşılan tweet'lerin kategorisi değerlendirildiğinde (Şekil 3) dolaşıma giren tweet'lerin büyük oranda haber (%77.4) olduğu görülmektedir.

Şekil 3. Paylaşılan Tweet'lerin Kategorisine İlişkin Dağılım

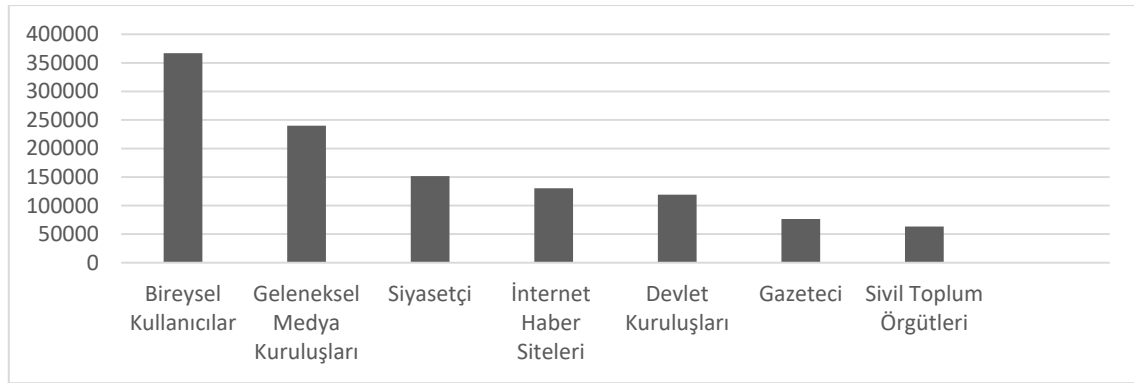
Çalışmada, geleneksel medya kuruluşlarının paylaştığı tweet'lerin, daha yüksek sayıda olduğu (%69.6) gözlemlenmektedir.

Şekil 4. Paylaşılan Tweet'lerin Kullanıcısına Göre Dağılımı

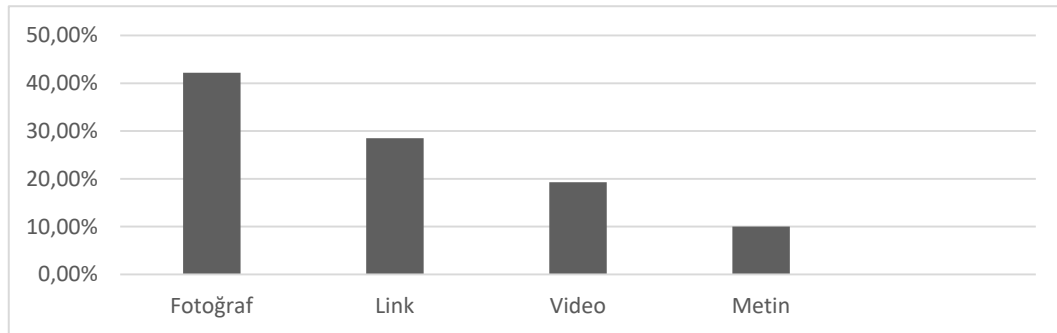
Tweet’lerin etkileşim düzeyine bakıldığında ise bireysel kullanıcıların birinci sırada, geleneksel medya kuruluşlarının ikinci sırada, siyasetçilerin oluşturdukları içeriklerin de üçüncü sırada yüksek düzeyde etkileşime girdiği görülmektedir.

Şekil 5. Paylaşılan Tweet’lerin Kullanıcısına Göre Etkileşimi

Paylaşımların %42.2’sinde fotoğraf kullanılırken, %28.5’i başka bir siteye yönlendiren linklerin paylaşımına eklenmesi yoluyla yapılmıştır. Paylaşılan içeriklere fotoğraf, video ve farklı sitelere yönlendiren linklerin eklenmesi tweet’lerin görünürlüğünü arttıran bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 6. Paylaşılan Tweet’lerin Türüne Göre Dağılımı

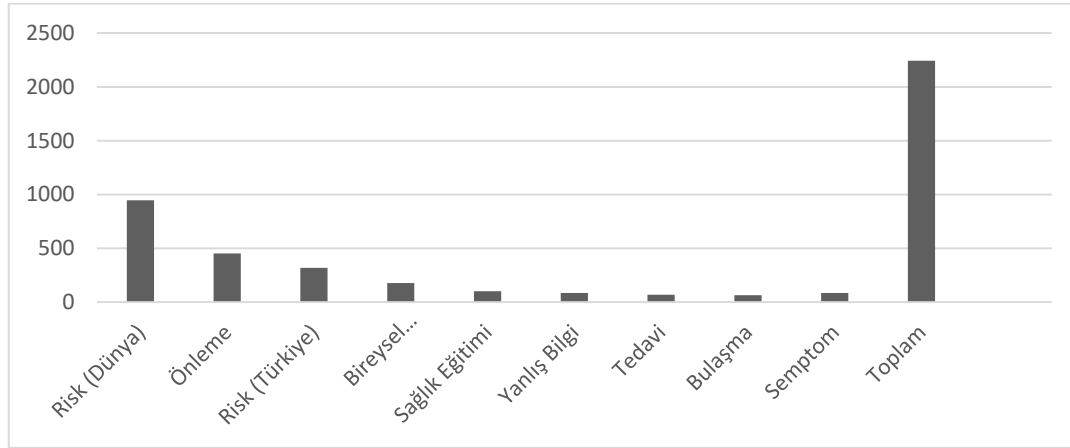
3.2. Twitter Paylaşımlarının Tematik Analizine İlişkin Bulgular

Çalışmada, incelenen tweet’ler “Sağlık Bilgisi”, “Genel Yorumlar”, “Sağlık Organizasyonu”, “Siyasi Değerlendirmeler”, “Kaynak Ülke” ve “İlgisiz” olmak üzere altı ana tema üzerinden analiz edilmiştir.

3.2.1. Sağlık Bilgisi Temasına İlişkin Bulgular

“Sağlık Bilgisi” temasına ilişkin tweet’lerin analizi, bireylerin bilgi düzeyini ve geniş kitlelere erişen bilgiler vasıtasıyla salgına ilişkin oluşabilecek inançları anlamada önemli bir kaynak olarak görülmektedir.

Şekil 7. Sağlık Bilgisi Teması Çerçevesinde Yapılan Paylaşımların Görünümü

Bu paylaşımlar, risk algısının ciddiye alınmasıyla doğrudan ilişkilendirilebilecek içerikler olarak değerlendirilmektedir.

- İngiltere’de Kovid-19’a bağlı ölümler 24 saatte ikiye katlandı.
- Dünya genelinde #coronavirüs bulaşan kişi sayısı 308 bin 500’ü aştı. 13 bin 69 kişi hayatını kaybetti. 95 bin 829 kişi iyileşti.
- İran, dünyanın en büyük AVM’sini hastaneye çeviriyor.
- Türkiye’de #KoronaVirüs’den ilk ölüm! 89 yaşındaki bir hasta hayatını kaybetti. Tespit edilen #Covid19 vaka sayısı 51 kişi daha artarak 98’e ulaştı. Sağlık Bakanı #Koca uyarıyor: Tedbirlere harfiyen uyalım. 1,5-2 ay direnelim!

Twitter’da sağlık bilgisi teması çerçevesinde oluşturulan içerikler, hastalığa karşı bireysel olarak alınması gereken tedbirlerin yaygınlaştırılması, kullanıcıların belirli davranışları benimsemeleri (el yıkama) ve belirli davranışlardan kaçınmaları (el sıkışmak, sarılmak vb. gibi) için yol gösterici bir bilgi sağladığı düşünülmektedir.

- Her türlü solunum yolu enfeksiyonundan ve Yeni Koronavirüs’ten korunmak için ellerinizi doğru yöntemle en az 30 saniye su ve sabunla yıkayın.

- Havlu gibi kişisel eşyalarınızı ortak kullanmayın. Bol sıvı tüketin, dengeli beslenin, uyku düzeninize dikkat edin. Koronavirüsle mücadelede basit önlemler hayat kurtarıyor.
- #Koronavirüs'ün yayılmasını engellemek için uyacağımız 14 kural var. Şu ana kadar çok iyi bir sınav verdik. Aynı hassasiyetle hayatımıza devam edelim, kuralları uygulamaya özen gösterelim.

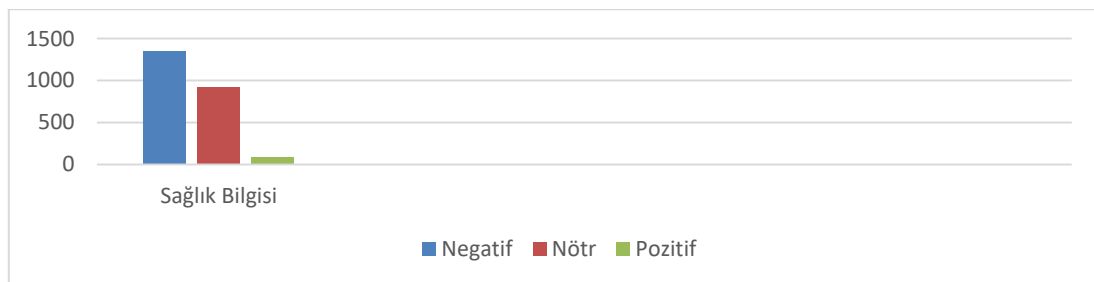
Virüs hakkında bilginin yetersiz olduğu bu dönemde tedaviye ilişkin içeriklerin daha düşük oranda paylaşıldığı görülmektedir. Aşı çalışmalarından ziyade virüse yakalananları tedavi edebilecek ilaçlar üzerinde durulan tweet'lerde, riske karşı tedavi seçenekleri konusunda bilgilendirmenin söz konusu olduğu söylenebilir.

- Sağlık Bakanı #Koca: Çin'den #KoronaVirüs için getirilen ilaçlar Ankara'ya ulaştı. Gece saatlerinde ambulans uçaklarla 40 şehre dağıtılan ilaçlar yoğun bakımda tedavi gören hastalarda kullanılacak.
- Koronavirüs tedavisinde çığır açan gelişme! Remdesivir adlı ilaç İtalya'da corona virüse yakalanan 79 yaşındaki bir hastada denendi ve hastanın tedaviye yanıt verdi.

Sağlık bilgisi teması çerçevesinde Covid-19'un bulaşma yolları, genel olarak virüs hakkında dünya ülkelerinin deneyimlerinden elde edilen bilimsel bilgiler, hastalığı geçiren bireylerin yaşadıkları deneyimler ile virüs hakkında ortaya atılan yanlış bilgilerin düzeltilmesine yönelik paylaşımlar da yapılmıştır.

- #Koronavirüs hastası, hastalığı 4 kişiye bulaştırabiliyor... Peki, koronavirüs hangi belirtilerle ortaya çıkıyor? Koronavirüsü nezle, grip, alerjiden ayıran özellikler nelerdir?
- Peki, koronavirüs (COVID-19) belirtileri neler? Başka hastalıklarla karışabilir mi? İşte #koronavirüs, soğuk algınlığı, grip ve alerjinin belirtileri.
- YANLIŞ: Burnu tuzlu suyla yıkamak, gargara yapmak virüsün bulaşıcılığını engeller
✓DOĞRU: Hiçbir bilimsel veri yoktur. Tuzlu suyun tuz oranı yüksek olursa üst solunum yolu hücrelerine hasar verebilir.

Şekil 8. Sağlık Bilgisi Teması Çerçevesinde Yapılan Paylaşımların Mesaj Tonu

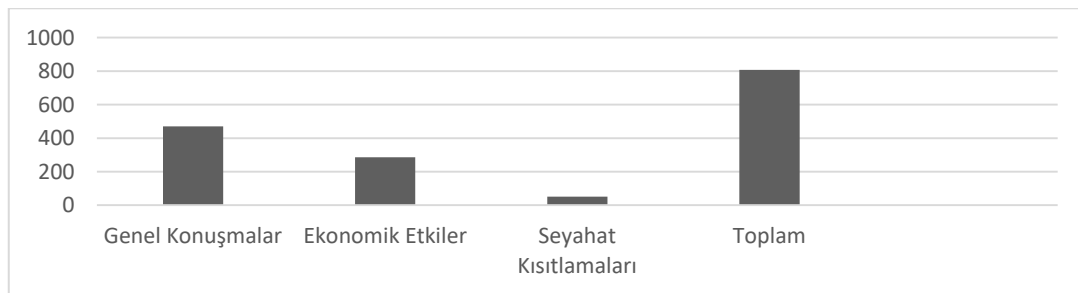

“Sağlık Bilgisi” teması çerçevesinde yapılan paylaşımların %64.7 oranında “negatif” mesaj tonuna sahip olduğu görülmektedir. Bu anlamda Covid-19 pandemisinin halk sağlığı açısından oluşturduğu riskin “negatif” mesaj tonuyla ortaya konulması, virüsün gerek ülkemiz için gerekse dünya üzerinde yarattığı olumsuz tablonun kamuoyu tarafından bilinmesi ve riskin büyük olarak algılanmasına neden olacağından, önleyici tedbirlerin benimsenmesinde etkili görülmektedir. Covid-19’a yakalanma riskini azaltacak tedbirlerin paylaşılmasının da Twitter kullanıcılarının bu önerileri dikkate alma olasılığını yükseltecektir. Bireylerin kendi sağlıkları çerçevesinde bir değerlendirme yaparken riskin boyutunu büyük algılamaları onların hastalıktan kaçınmak için gerekli davranışları benimsemelerini kolaylaştıran bir faktör olması nedeniyle önemli görülmektedir. Bu nedenle “Sağlık Bilgisi” teması çerçevesinde oluşturulan içeriklerin, risk algısının önemszenmesini sağlayacak bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.2. Genel Yorumlar Temasına İlişkin Bulgular

Twitter’da Covid-19 pandemisine ilişkin tartışmalara ilişkin belirlenen ikinci tema “Genel Yorumlar”dır.

Şekil 9. Genel Yorumlar Teması Çerçevesinde Yapılan Paylaşımlar

Bu tema çerçevesinde yapılan incelemede Covid-19 pandemisinin toplumsal, kültürel, sanat ve spor gibi alanlardaki etkilerinin, görünürlüğü yüksek içerikler olduğu gözlemlenmektedir. Öte yandan pandeminin ekonomik etkilerinin de Covid-19 pandemi sürecinde Twitter’da gündeme getirilen bir bilgi içeriği olduğu görülmektedir. İnsanların tüm yaşam biçimini değiştiren ve yaşamın her alanını etkileyen boyutuyla pandemi sürecinin toplumsal, sosyal ve ekonomik yaşamda etkilerine ilişkin içeriklerin oluşturulması, riskin süresinin uzaması halinde hayatın

nasıl etkileneceğinin anlaşılması ve bu anlamda riski azaltacak tedbirlerin benimsenmesi üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir.

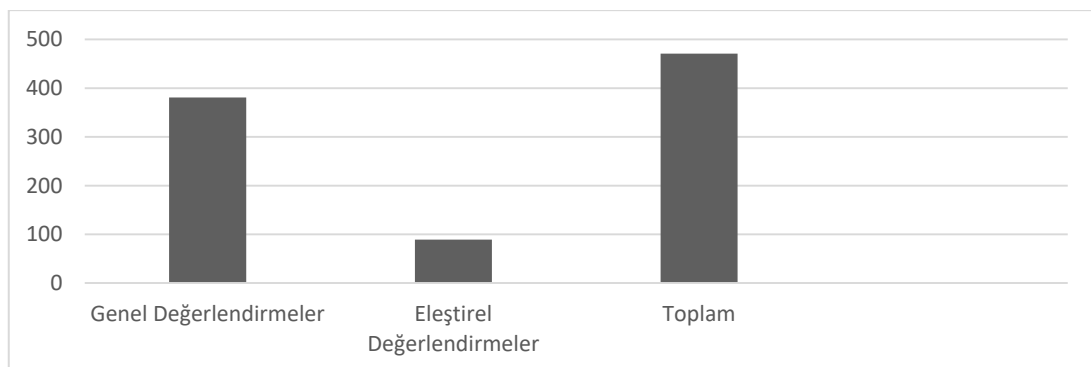
- Koronavirüs nedeniyle bir maç daha seyircisiz oynanacak.
- Cumhurbaşkanımız @RTErdogan başkanlığındaki #Koronavirüs Zirvesi’nde alınan kararlara göre; İlkokul, ortaokul ve liseler 16 Mart Pazartesi’den itibaren 1 hafta, Üniversiteler 3 hafta süre ile #tatil edilecek, Spor müsabakaları seyircisiz oynanacak.
- Şampiyonlar Ligi ve UEFA Avrupa Ligi süresiz olarak askıya alındı.
- Avrupa ve ABD’de ekonomik faaliyet, kazançlar ve kredi kalitesinin kötüleştiğine dikkat çekilen açıklamada, #Koronavirüs salgınının tırmanışa geçmesi, piyasalardaki dalgalı seyir ve artan kredi baskısıyla bu yıl küresel bir #resesyon beklendiği ifade edildi.
- THY’den yolculara seyahat uyarısı.

“Genel Yorumlar” teması çerçevesinde sadece halk sağlığını değil toplumsal yaşamın her alanını derinden etkileyen pandeminin bu etkileri hem dünya ölçeğinde hem de ülkemiz ölçeğinde gündeme getirilmektedir. Bu çerçevede özellikle ekonomik etkilerin, pandeminin en önemli etkisi olarak görüldüğünü ve yoğun bir şekilde tartışıldığını söylemek mümkündür. Bu tweet’ler, Covid-19’un sağlık dışında diğer insani konularda yarattığı olumsuz etkilerle ilişkilendirildiğini göstermektedir.

3.2.3. Sağlık Organizasyonu Temasına İlişkin Bulgular

Bu tema çerçevesinde Covid-19 pandemi sürecini ülkemizde yöneten ve yönlendiren tek kurum olan Sağlık Bakanlığı’na atıfta bulunan tweet’ler değerlendirilmiştir.

Şekil 10. Sağlık Organizasyonu Teması Çerçevesinde Yapılan Paylaşımlar

Çalışmanın kapsamını oluşturan tarihler göz önüne alındığında, salgının başlangıcı olarak değerlendirilebilecek bir dönemde sağlık organizasyonuna ilişkin paylaşımların, büyük oranda olumlu düşünceleri içerdiği ve Sağlık Bakanlığı’nın paylaştığı bilgiler ve açıklamalar doğrultusunda içerik oluşturulduğu görülmektedir. Bakanlığın salgına karşı yeterli önlemleri alamadığını içeren eleştirel değerlendirmelerin sınırlı olduğu bu paylaşımlarda, Sağlık Bakanlığı, Sağlık Bakanı ve sağlık çalışanları hakkında olumlu görüşlerin ifade edildiğini söylemek mümkündür.

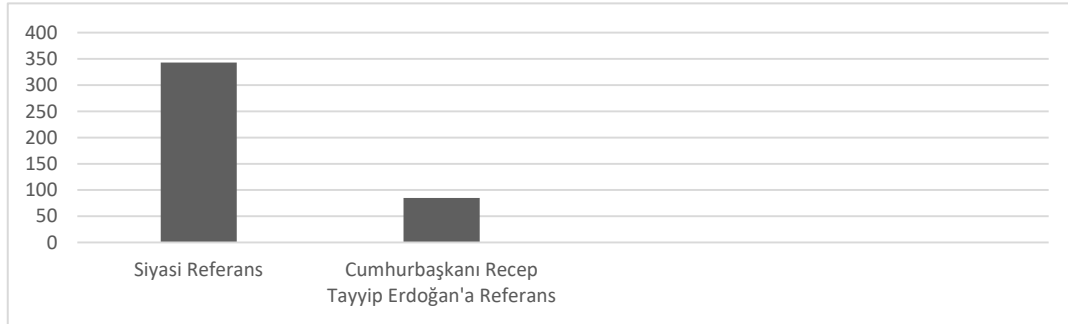
- Önceliğimiz Bireysel tedbir! #koronavirüs tehlikesine karşı, Sağlık bakanlığımız her türlü tedbiri alıyor. Milletçe uyarıları harfiyen uygulayarak tüm dünyaya örnek olalım.
- Bilim insanları, yeni tip #koronavirüs hakkında doğru bilinen yanlışların çok fazla olduğuna dikkat çekiyor... Sağlık Bakanlığı’nın ve bilim insanlarının açıklamalarını lütfen dikkate alalım.
- Tüm uyarılarımıza rağmen sağlık çalışanlarının hala N 95 maskesi yok.

“Sağlık Organizasyonu” teması altında paylaşılan tweet’ler, çoğu zaman Sağlık Bakanlığı ve Sağlık Bakanı’nın başarısı olarak değerlendirilmekte, sağlık çalışanları ise sürecin önemli aktörü olarak konumlandırılmaktadır. Pandeminin başlangıcında özellikle bakanlıktan yapılan açıklamaların paylaşılması, yetkili kurumun söyleminin yaygınlaşmasını sağlayan bir faktör olarak görülmelidir. Öte yandan paylaşılan içerikler doğrultusunda bir değerlendirme yapıldığında, bakanlığın süreci doğru yönettiğine ilişkin bir algının oluşması, kurumun söylediklerinin dikkate alınması yönünde olumlu bir etki yaratması mümkündür.

3.2.4. Siyasi Değerlendirmeler Temasına İlişkin Bulgular

Covid-19 pandemi sürecinde, salgını siyasi bakış açısıyla değerlendiren tweet’ler “Siyasi Değerlendirmeler” teması altında incelenmiştir. Bu çerçevede siyasi referans (herhangi bir siyasal parti ya da aktör) içeren tweet’lerle, en çok referans verilen siyasi figür olması nedeniyle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a atıfta bulunan tweet’ler, bu tema altında değerlendirilmiştir.

Şekil 11. Siyasi Değerlendirmeler Teması Çerçevesinde Yapılan Paylaşımlar

Twitter'da bazı tweet'ler siyasi partilere referans verilerek paylaşılırken, bazıları Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a atıfta bulunarak paylaşılmıştır. Oransal olarak bakıldığında siyasi referansın, Cumhurbaşkanı'na referansa göre daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Geleneksel medya ya da ana akım medya Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarını bildirirken, diğer kullanıcıların da oluşturdukları içeriklerde Cumhurbaşkanı Erdoğan'a atıfta bulunduğu görülmektedir. Bu tür tweet'lerin açıklayıcı örnekleri şunlardır:

- Cumhurbaşkanı Erdoğan, Belçika ziyareti öncesi havalimanında kendisini bekleyen heyetle #koronavirüs tedbirleri kapsamında tokalaşmadı.
- Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan #koronavirüs uyarısı! "Tokalaşmayalım, erteleyelim.
- Tam: CHP'li " seçmenin ZEKA seviyesine göre " anlatıyor.😏😏 #Coronavirüs AK Parti seçmenini öldürecek. Dedi. Oysa biz #BirlikteBasaracağız diyoruz.

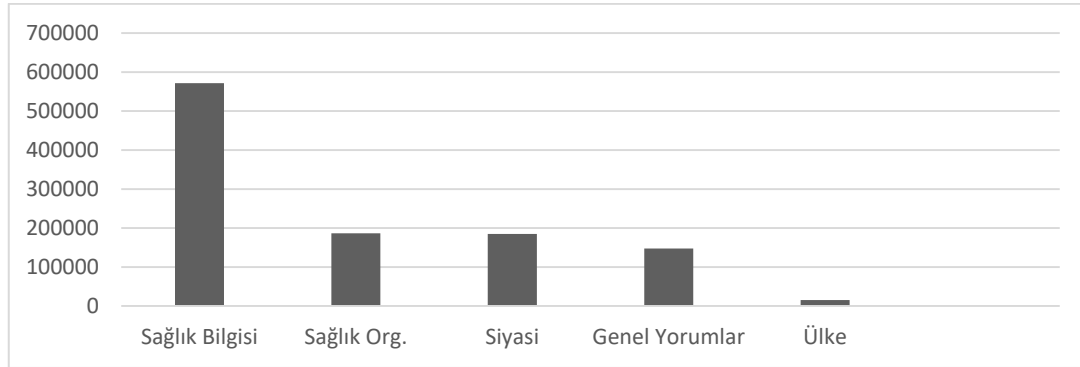
Bu içeriklerde belirli bir siyasi partiyi ve/veya siyasi figürü destekleyen kullanıcıların, karşı oldukları partiyi eleştirmek adına Covid-19 pandemisini araçsallaştırdığı da görülmektedir. Öte yandan bu bulgular, pandemi gibi halk sağlığını tehdit eden durumlarda Twitter'da popüler olan siyasi liderlerin veya başka alanlarda popüler olan kişilerin riske karşı yeni sağlık davranışlarının benimsetilmesinde rol model olabileceğini akla getirmektedir.

3.2.5. Kaynak Ülke

"Kaynak Ülke" teması altında, Covid-19 pandemisinin kaynağı olarak bilinen Çin'e yapılan atıflar değerlendirilmiştir. Çin'in pandeminin kaynak ülkesi olmasına rağmen, bu ülkeye referans verilerek paylaşılan içeriklerin görünürlüğü son derece düşüktür. Bu sonucu, algısal duyarlılık açısından mevcut sağlık tehdidinin nereden

geldiği değil, tehdidin ne olduğunun daha önemli olması şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Şekil 12. Temaların Etkileşimine Göre Dağılımı

Çalışma kapsamında ele alınan temaların diğer kullanıcılarla etkileşimleri değerlendirildiğinde en yüksek düzeyde “Sağlık Bilgisi” ardından sırasıyla “Sağlık Organizasyonu”, “Siyasi Değerlendirmeler” ve “Genel Yorumlar” teması çerçevesinde oluşturulan içeriklerin etkileşim oranlarının yüksek olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Bir mikroblog hizmeti olan Twitter, özellikle kriz ve risk dönemlerinde farklı türden mesajları hızlı bir şekilde geniş kitlelere aktaran bir sosyal medya platformu olarak öne çıkmaktadır. Milyonlarca kullanıcının mesajlarını yazılı veya görüntülü olarak paylaşmasına olanak tanıyan Twitter, kullanıcıların hem bireysel görüş ve düşüncelerini açıklayabilecekleri hem de güncel olaylara ilişkin kamuoyu tepkilerini aktarabilecekleri bir sosyal medya ortamıdır. Özellikle internet teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması sosyal medyayı popüler hale getirmiştir. Buna bağlı olarak da sosyal medya mevcut iletişim biçimini ve alışkanlıklarını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu yüzden sosyal medya ortamlarında iletişim süreçlerinin nasıl işlediğini incelemek, günümüzde değişen iletişim alışkanlıklarını belirlemede önemli olacaktır. Bir de buna pandemi gibi rutindeki tüm alışkanlıkları temelinden sarsan küresel bir olayı da eklersek bu çalışmanın nasıl bir bilimsel gayret içinde olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Çalışma bu düşüncelerden hareket ederek, Covid-19 pandemi sürecinde erişimi yüksek Türkçe tweet’leri içerik analizi tekniğiyle inceleyerek elde

ettiği bulguları, Sağlık İnanç Modeli (SİM) çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeyle sağlık riski veya kriziyle karşı karşıya kalan kişilerin yeni bir sağlık davranışını benimsemesinde veya kaçınmasında “eyleme geçirici” bir ortam olarak Twitter’ın nasıl bir potansiyele sahip olduğunun ipuçları aranmıştır.

Koronavirüs salgını, araştırmada ele alınan dönem değerlendirildiğinde (27 Şubat - 26 Mart 2020) kamuoyunun gündemine henüz yeni giren bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla salgına neden olan faktörler ile hastalığa ilişkin yeterli bilgi erişiminin olmadığı bu dönem, toplumsal alanda merak uyandıran ve belirsizliği içeren bir sürece işaret etmektedir. Ancak bu çalışmada ortaya konulduğu gibi, Covid-19 pandemisinin henüz başındayken, Twitter’da hastalığın riskine ilişkin paylaşımlar yüksek bir erişime ulaşmıştır. Kuşkusuz böylesi bir etkileşimin, yeni sağlık davranışını benimsemede veya kaçınmada ne derece etkili olup olmadığı ayrı bir çalışmanın konusudur. Ancak Twitter’ın hem hacim (kullanıcı sayısı) hem de sunduğu etkileşimli iletişim hızı nedeniyle SİM’de kavramsallaştırılan “eyleme geçirici” bir iletişim ortamı olarak nasıl bir işleve sahip olduğunu gösteren önemli bir veridir. Çünkü toplumsal risk karşısında hızlı bir refleks göstermek, yine SİM içerisinde kavramsallaştırılan “algılanan tehdit”in belirginleşmesine etki edebilecek bir unsur olarak görülmelidir. Nitekim modele göre sağlık sorunlarına ilişkin algılanan tehdidin boyutu, bireylerin yeni sağlık davranışlarını benimsemesinde veya kaçınmasında belirleyici bir faktördür. Dolayısıyla Twitter, “eyleme geçirici” bir ortam olarak günceli takip eden ve toplum için risk oluşturan konulara hızlı refleks gösteren ve yoğun bir etkileşim sağlayan bir özelliğe sahiptir. Üstelik Twitter kullanıcılarına, hangi konularda en çok paylaşım yapıldığını bir gündem listesi şeklinde (trendy topic) göstermektedir. Bu da ister istemez kullanıcıların gündeme ilişkin paylaşımlara odaklanmasını motive eden bir özellik olarak işlev görmektedir. Bir başka deyişle Twitter, aynı Covid-19 pandemi sürecinde olduğu gibi, geneli ilgilendiren güncel risk ve kriz konularında kendini belirginleştirmekte, popülerliğini de bu şekilde korumaya çalışmaktadır.

Twitter’ın, potansiyel bir eyleme geçirici olarak görülmesini sağlayan diğer bir özelliği de kolektif bir iklime sahip olmasıdır. Araştırmada elde edilen bulgularda da bu durum çok açık olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim araştırmaya konu olan

tweet’lerin kullanıcılarına göre dağılımına bakıldığında geleneksel medya kuruluşlarından sivil toplum kuruluşlarına kadar geniş bir yelpazede katılım olduğu görülmektedir. Bu çeşitlilik, toplumun genelini ilgilendiren sağlık riskleri ortaya çıktığında kaotik bir duruma zemin hazırlayabileceği gibi, bireylerin yeni sağlık davranışlarına ikna edilmesinde, sosyal grupları, meslek örgütlerini hatta siyaset kurumunu içine alan kolektif bir uzlaşmayı da beraberinde getirebilir.

Literatürde medya kuruluşları, siyasetçiler, yüksek profilli gazeteciler ya da takipçi sayısı yüksek olan kullanıcılara, “seçkin kullanıcı” adı verilmektedir. Daha önce yapılan çalışmalar da, Twitter’da “seçkin kullanıcı” olarak adlandırılan kullanıcıların oluşturdukları içeriklerin, diğer kullanıcılar tarafından yüksek düzeyde retweet’lendiği (yeniden iletim) ve buna bağlı olarak da geniş kullanıcı kitlesine erişim sağladığı görülmektedir (Freelon ve Karpf, 2015; Lin vd., 2014). Çalışma sonucunda elde edilen bulgular da bu bilgiyi destekler niteliktedir. Nitekim etkileşimi yüksek içeriklerin yani retweet yoluyla yaygınlaşan tweet’lerin büyük oranda “seçkin kullanıcı” olarak adlandırılan kullanıcıların paylaştığı içerikler olduğu görülmektedir. Önceki araştırmalar, kullanıcıların tarafsız, güvenilir ve alanında uzman kaynakların oluşturdukları içerikleri daha yüksek oranda retweet’lediğini (Liu vd., 2012: 443) ortaya koymuştur. Çalışmada Covid-19 pandemi sürecinde Twitter kullanıcılarının geleneksel medya kuruluşlarının (örneğin HaberTürk, NTV, CnnTürk, Anadolu Ajansı, Sabah Gazetesi, Milliyet Gazetesi gibi) oluşturdukları içerikleri bu çerçevede değerlendirerek yaygınlaştırdığını söylemek mümkündür. Bu sonuç aynı zamanda Singer’in (2014: 55) iki aşamalı eşik bekliliği kavramıyla da örtüşmektedir. Bireysel kararlar çerçevesinde yapılan retweet’leme, Twitter kullanıcılarının seçkin kullanıcılar tarafından üretilen içeriği kendi ağındaki diğer kişilerle paylaşarak görünürlüğünü arttırdığını ve bu içerikleri yaygınlaştırdığını ortaya koymaktadır. Tüm bu tespitler Twitter’in “eyleme geçiririci” olarak sadece teknik olanaklarıyla değil, sözcelimi bir risk durumumda algılanan tehlikeye vurgu yapılmak istendiğinde geleneksel medyanın bu yönde ürettiği içerikleri de paylaşımlara dahil edebilme imkanı sunduğunu göstermektedir. Bu durum Twitter’ı hem içerik yönüyle zengin kılmakta hem de ona geleneksel medya kaynaklarının sahip olduğu varsayılan inandırıcılık ve güvenilirlik potansiyelinden yararlanma fırsatı tanımaktadır. Böylesi

bir olanak, pandemi gibi insan sağlığını doğrudan tehdit eden kriz anlarında kişilerden istenen sağlık davranışlarını benimsetmede Twitter’i etkin bir “eyleme geçirici” yapabilir.

“Eyleme geçirici” bir iletişim ortamı olarak Twitter’ı öne çıkartan diğer bir husus ise paylaşımların biçimine karar vermede sağladığı olanaklardır. Twitter’ın bu özelliği araştırmada elde edilen bulgularla çok net olarak ortaya konulmuştur. Nitekim araştırmaya konu olan tweet’lerin biçimine göre yapılan dağılıma bakıldığında paylaşımların daha çok görsel olarak kodlandığı görülmektedir. Yüksek düzeyde görünürlüğe sahip içeriklerin fotoğraf, video ve başka bir siteye yönlendiren link eklenerek oluşturulması, iletişimde hem anlaşılabilirliği sağlamada hem de etkileşimi artırmada önemli bir olanaktır. Çünkü görsellik unsuruyla desteklenen mesajların inandırıcılığının fazla olması, üzerinde uzlaşılan bir düşüncedir. Dolayısıyla Twitter’ın diğer iletişim olanaklarının yanı sıra geleneksel medyada bulunan tüm iletişim biçimlerini içinde barındırıyor olması, onun “eyleme geçirici” potansiyelini artıran bir özelliğidir.

Araştırmada pandemi sırasında Twitter’daki görünürlüğü yüksek içerikler üzerinden yapılan tematik içerik analizinde en fazla paylaşımın, sağlık bilgisi teması çerçevesinde yapıldığı, buna paralel olarak en yüksek etkileşimin de bu içeriklerde gerçekleştiği görülmektedir. “Sağlık Bilgisi” teması çerçevesinde riskin büyüklüğünün ve önleyici tedbirlere ilişkin bilgilerin görünürlüğünün Twitter’da yüksek olması SİM’e göre, salgına ilişkin inançları anlamada önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Nitekim sağlık bilgisi teması içerisinde riskin büyüklüğüne ilişkin yapılan paylaşımlar, bireylerin hastalığa yakalanma olasılığına ilişkin inancı (algılanan duyarlılık) güçlendirirken, önleyici tedbirlere ilişkin içerikler de, bireylerin sağlık problemine ilişkin benimsenecek davranışların yararlarına olan inancı (algılanan fayda) destekler nitelikte görülmektedir.

“Sağlık Organizasyonu” teması altında Sağlık Bakanlığı referanslı paylaşımlar da en fazla etkileşime giren içeriklerdendir. Bu şaşırtıcı bir sonuç değildir. Çünkü pandeminin henüz başında riskin boyutunu anlamada Sağlık Bakanlığı kaynaklı resmi referanslı paylaşımlar, riske muhatap olanlar açısından güvenli bilgiye ulaşma isteğinin bir sonucu olarak görülebilir. Nitekim “Sağlık

Organizasyonu” teması altında incelenen paylaşımlar, eleştirel bir değerlendirmeden ziyade, durumu anlaşılır kılmaya veya alınan tedbirlere ilişkin bir güven ortamı sağlamaya yönelik pozitif yönde genel değerlendirmelerdir. Özellikle alınacak tedbirlerin hastalığı etkili bir biçimde önleyeceğine (algılanan yarar) ilişkin bilgilendirmelerin yapılması, risk ve kriz durumlarında güven veren bir profil oluşturmaya çalışan kamu kurumları için Twitter’ın önemli katkılar sağlayabilecek bir ortam olarak işlev görebileceğini ortaya koymaktadır.

“Genel Yorumlar” teması çerçevesinde salgının yarattığı ekonomik ve toplumsal yaşama ilişkin sonuçlara ilişkin bilgilerin görünürlüğünün Twitter’da yüksek olması, SİM’e göre, tıbbi ve klinik sonuçlarla olası sosyal sonuçların değerlendirilmesi (algılanan şiddet) ile bireylerin sağlık problemlerine ilişkin benimseyecekleri davranışın sağlayacağı yararları olan inancı (algılanan fayda) destekler nitelikte bir sonuçtur. Bireylerin kendi sağlıkları çerçevesinde bir değerlendirme yaparken, pandemi koşullarının yarattığı sosyal ve ekonomik etkilerin boyutunu bir tehdit olarak algılamaları, hastalıktan kaçınmak için gerekli davranışları benimsemelerini kolaylaştıran bir faktör olması nedeniyle önemli görülmelidir. “Genel Yorumlar” teması çerçevesinde değerlendirilen içerikler, Twitter’ın sosyal medya olarak, “algılanan şiddet” ve “algılanan fayda” üzerinde etkili bir potansiyele sahip olabileceğini göstermektedir.

Pandemi gibi toplumun genelini ilgilendiren sağlık sorunlarının yaşandığı süreçlerde bireylerin istenen yönde sağlık davranışlarını benimsemesi için etkili bir iletişimin yürütülmesi son derece önemlidir. Çünkü bir sağlık riskinin ortadan kaldırılabilmesi o riskin bireyler tarafından nasıl algılandığıyla doğrudan ilişkili bir durumdur. Özellikle sosyal medya platformları, sağlık mesajlarının iletilmesinde hızı, biçimi ve etkileşim olanakları nedeniyle bu anlamda önemli işlevler üstlenebilir. Bu çalışmada da ortaya konulduğu gibi, Covid-19 pandemisi sırasında bir sosyal medya ortamı olan Twitter üzerinden yapılan paylaşımlar SİM çerçevesinde değerlendirildiğinde, bireylerin riske ilişkin algı veya tutumlarını belirginleştirmede ve dolayısıyla da yeni sağlık davranışlarını benimsemelerinde bir “eyleme geçirici” potansiyelinin olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- ABRAHAM, Charles ve SHEERAN, Paschal (2005). “The Health Belief Model”, Predicting Health Behaviour, 2, p. 28-80.
- AHMED, Wasim, BARH, Peter, SBAFFI, Laura ve DEMARTINI, Gianluca (2018). “Moral Panic Through the Lens of Twitter: An Analysis of Infectious Disease Outbreaks”, 9th International Conference on Social Media and Society, 18-20 Temmuz 2018, Kopenhag.
- AHMED, Wasim (2018). Using Twitter Data to Provide Qualitative Insights Into Pandemics and Epidemics, The University of Sheffield Faculty of Social Sciences Information School, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sheffield.
- BANDURA, Albert (1977). “Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change”, Psychological Review, 84(2), p. 191-215.
- BECKER, Marshall H.; DRACHMAN, Robert H. ve KIRSCHT, John P. (1974). “A New Approach to Explaining Sick-Role Behavior in Low-Income Populations”, American Journal of Public Health, 64(3), p. 205-216.
- BERELSON, Bernard (1952). Content Analysis in Communication Research, Glencoe: Free Press.
- BERRY, Tanya R.; WHARF-HIGGINS, Joan ve NAYLOR, P. J. (2007). “SARS Wars: An Examination of The Quantity and Construction of Health Information in The News Media”, Health Communication, 21(1), p. 35-44.
- BRAUN, Virginia ve CLARKE, Victoria (2006). “Using Thematic Analysis in Psychology”, Qualitative Research in Psychology, 3(2), p. 77-101.
- BRUNS, Axel ve MOE, Hallvard (2014). “Structural Layers of Communication on Twitter”, Twitter and Society, 89, p. 15-28.
- CHAMPION Victoria L. ve SKINNER Celette Sugg (2008). The Health Belief Model, (Editörler) Karen Glanz, Barbara K. Rimer ve K. Viswanath. Health Behavior and Health Education: Theory, Research, and Practice, San Francisco: Jossey-Bass, p. 45-65.

- CHEW, Cynthia ve EYSENBACH, Gunther (2010). “Pandemics in The Age of Twitter: Content Analysis of Tweets During the 2009 H1N1 Outbreak”, Plos One, 5(11), : e14118.
- DONELLE, Lorie ve BOOTH, Richard G. (2012) "Health Tweets: An Exploration of Health Promotion on Twitter", The Online Journal of Issues in Nursing, 17(3, 4), Manuscript 4.
- EYSENBACH, Gunther (2008). “Medicine 2.0: Social Networking, Collaboration, Participation, Apomediation, and Openness”, Journal of Medical Internet Research, 10 (3), : e22.
- FREELON, Deen ve KARPF, David (2015). “Of Big Birds and Bayonets: Hybrid Twitter Interactivity in The 2012 Presidential Debates”, Information, Communication & Society, 18(4), p. 390-406.
- GÖZÜM, Sebahat ve ÇAPIK, Cantürk (2014). “Sağlık Davranışlarının Geliştirilmesinde Bir Rehber: Sağlık İnanç Modeli”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 7(3), s. 230-237.
- GUIDRY, Jeanine P. D.; JIN, Yan; ORR, Caroline A.; MESSNER, Marcus ve MEGANCK, Shana (2017). “Ebola on Instagram and Twitter: How Health Organizations Address the Health Crisis in Their Social Media Engagement”, Public Relations Review, 43(3), p. 477-486.
- GÜR, Nurullah; TATLIYER, Mevlüt ve DİLEK, Şerif (2020). Ekonominin Koronavirüsle Mücadelesi, İstanbul: SETA Yayınları.
- HACKETT, Alison Jane (2008). “Risk, Its Perception and The Media: The MMR Controversy”. Community Practice, 81(7), p. 22–25.
- HIMELBOIM, Itai ve HAN, Jeong Yeob (2014). “Cancer Talk on Twitter: Community Structure and Information Sources in Breast and Prostate Cancer Social Networks”, Journal of Health Communication, 19(2), p. 210-225.
- HORRIGAN, John ve RAINIE, Lee. (2006). “The Internet’s Growing Role in Life’s Major Moments”, www.pewinternet.org/Reports/2006/The-Internets-Growing-Role-in-Lifes-Major-Moments.aspx, Erişim Tarihi: 01.12.2020.

- JANSEN, Bernard J.; ZHANG, Mimi; SOBEL, Kate ve CHOWDURY, Abdur (2009). “Twitter Power: Tweets as Electronic Word of Mouth”, *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 60(11), p. 2169-2188.
- JANZ, Nancy. K. ve BECKER, Marshall. H. (1984). “The Health Belief Model: A Decade Later”, *Health Education Quarterly*, 11(1), p. 1-47.
- JONES; Christina L.; JENSEN, Jakob D.; SCHERR, Courtney L.; BROWN, Natasha R.; CHRISTY, Kathetyn ve WEAVER, Jeremy (2015). “The Health Belief Model As An Explanatory Framework in Communication Research: Exploring Parallel, Serial, and Moderated Mediation”, *Health Communication*, 30(6), p. 566-576.
- KRIPPENDORFF, Klaus (2004). *Content Analysis An Introduction to Its Methodology*, Thousand Oaks: Sage Publications.
- LIANG, Hai; FUNG, Isaac Chun-Hai; TSE, Zion Tsz Ho; YIN, Jingjing; CHAN, Chung-Hong; PECHTA, Laura E.; ... ve FU, King-Wa (2019). “How Did Ebola Information Spread on Twitter: Broadcasting or Viral Spreading?”, *BMC Public Health*, 19(1), p. 1-11.
- LIN, Yu Ru; KEEGAN, Brian; MARGOLIN, Drew ve LAZER, David (2014). “Rising Tides or Rising Stars?: Dynamics of Shared Attention on Twitter During Media Events”, *Plos One*, 9(5), : e94093.
- LIU, Zhiming; LIU, Li ve LI, Hong (2012). “Determinants of Information Retweeting in Microblogging”, *Internet Research*, 22(4), p. 443-466
- LOVEJOY, Kristen ve SAXTON, Gregory D. (2012). “Information, Community, and Action: How Nonprofit Organizations Use Social Media”, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 17, p. 337–353.
- LUPTON, Deborah (1998). “Medicine and Health Care in Popular Media”, *Health Matters: A Sociology of Illness, Prevention and Care*, p. 194-207.
- MCCLELLAN, Chandler, ALI, Mir M., MUTTER, Ryan, KROUTIL, Larry ve ANDWEHR, Justin (2017). “Using Social Media to Monitor Mental Health

Discussions–Evidence From Twitter”, Journal of the American Medical Informatics Association, 24(3), p. 496-502.

MCNAB, Christine (2009). “What Social Media Offers to Health Professionals and Citizens”, Bulletin of the World Health Organization, 87(8), p. 566-566.

MCNEIL, Andrew; HARRIS, Peter R. ve BRIGGS, Pam (2016). “Twitter Influence on UK Vaccination and Antiviral Uptake During the 2009 H1N1 Pandemic”, Frontiers in Public Health, 4(26), p.1-13.

NEIGER, Brad L.; THACKERAY, Rosemary; BURTON, Scott H.; THACKERAY, Callie R. ve REESE, Jennifer (2013). “Use of Twitter Among Local Health Departments: An Analysis of Information Sharing, Engagement, and Action”, Journal of Medical Internet Research, 15(8), :e177.

NEUENDORF, Kimberly A. (2002). The Content Analysis Guidebook, Thousand Oaks: Sage Publications.

PATTON, Michael Quinn (2002). "Designing Qualitative Studies", Qualitative Research and Evaluation Methods, 3(1), p. 230-246.

PRIER, Kyle W.; SMITH, Matthew S.; GIRAUD-CARRIER, Christophe ve HANSON, Carl L. (2011). “Identifying Health-Related Topics on Twitter”. 4th International Conference on Social Computing, Behavioral-Cultural Modeling, and Prediction, 18-25 Mart 2011, Berlin, Heidelberg.

RANTASILA, Anna; SIROLA, Anu; KEKKONEN, Arto; VALASKIVI, Katja ve KUNELIUS, Risto (2018). “#fukushima Five Years On: A Multimethod Analysis of Twitter on the Anniversary of The Nuclear Disaster”, International Journal of Communication, 12, p. 928-949.

ROHLEDER, Poul (2012). Critical Issues in Clinical and Health Psychology, London: Sage Publications.

ROSENSTOCK, Irwin M. (1960). “What Research in Motivation Suggests For Public Health”, American Journal of Public Health and the Nations Health, 50 (3), p. 295-302.

- ROSENSTOCK, Irwin M. (1974). “Historical Origins of The Health Belief Model”, Health Education Monographs, 2, p. 328–33.
- ROSENSTOCK, Irwin M.; STRECHER, Victor J. ve BECKER, Marshall H. (1988). “Social Learning Theory and The Health Belief Model”, Health Education Quarterly, 15(2), p. 175-183.
- RUDAT, Anja; BUDER, Jürgen ve HESSE, Friedrich W. (2014). “Audience Design in Twitter: Retweeting Behavior Between Informational Value and Followers’ Interests”, Computers in Human Behavior, 35, p. 132-139.
- RUDAT, Anja ve BUDER, Jürgen (2015). “Making Retweeting Social: The Influence of Content and Context Information on Sharing News in Twitter”, Computers in Human Behavior, 46, p. 75-84.
- SCHMIDT, Katja ve ERNST, Edzard (2004). “Assessing Websites on Complementary and Alternative Medicine for Cancer”, Annals of Oncology, 15(5), p. 733-742.
- SINGER, Jane B. (2014). “User-Generated Visibility: Secondary Gatekeeping in a Shared Media Space”, New Media & Society, 16(1), p. 55-73.
- STECKLER, Allan; MCLEROY, Kenneth R.; GOODMAN, Robert M.; BIRD, Sherly T. ve MCCORMICK, Lauri (1992). “Toward Integrating Qualitative and Quantitative Methods: An Introduction”, Health Education Quarterly, 19(1), p. 1-8.
- STIEGLITZ, Stefan ve DANG-XUAN, Linh (2013). “Emotions and Information Diffusion in Social Media—Sentiment of Microblogs and Sharing Behavior”, Journal of Management Information Systems, 29(4), p. 217-248.
- SYED-ABDUL, Shabbir; FERNANDEZ-LUGUE, Luis; JIAN, Wen-Shan; LI, Yu-Chuan; CRAIN, Steven; HSU, Min-Huei, ... ve LIOU, Der-Ming (2013). “Misleading Health-Related Information Promoted Through Video-Based Social Media: Anorexia on YouTube”, Journal of Medical Internet Research, 15(2), :e30.

- TIAN, Yan ve STEWART, Concetta M. (2005). "Framing The SARS Crisis: A Computer-Assisted Text Analysis of CNN and BBC Online News Reports of SARS", Asian Journal of Communication, 15(3), p. 289-301.
- WEKERLE, Christine; VAKILI, Negar; STEWART, Sherry H. ve BLACK, Tara (2018). "The Utility of Twitter as a Tool for Increasing Reach of Research on Sexual Violence", Child Abuse & Neglect, 85, p. 220-228.
- World Health Organization (WHO). Novel Coronavirus - China, <https://www.who.int/>, Erişim Tarihi: 18.09.2020.
- XU, Weiai Wayne; CHIU, I-Hsuan; CHEN, Yixin ve MUKHERJEE, Tanuka (2015). "Twitter Hashtags For Health: Applying Network and Content Analyses to Understand the Health Knowledge Sharing in a Twitter-Based Community of Practice", Quality & Quantity, 49(4), p. 1361-1380.
- YE, Maoxin ve LYU, Zeyu (2020). "Trust, Risk Perception, and COVID-19 Infections: Evidence From Multilevel Analyses of Combined Original Dataset in China", Social Science & Medicine, 265, 113517, p. 1-10.
- YOON, JungWon; HAHEN, Loni; ANDREWS, James; SCHARF, Ryan; KELLER, Thomas ve CHUNG, Eun Kyung (2019). "On The Use of Multimedia in Twitter Health Communication: Analysis of Tweets Regarding the Zika Virus", School of Information Faculty Publications, 541, <https://scholarcommons.usf.edu/>, Erişim Tarihi: 04.12.2020.

Çalışma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.